

הַלְבוּת שְׁבֵת סִימָן שֶׁבַח

ביאורים ומוספים

[בה"ל ד"ה כל]

משום שהתורה ציותה בחיוב ודאי להציל נפשות גם אם אין בזה אלא ספק פיקוח נפש, ויש בזה קיום רצון ה' שלא יבואו אנשים לידי ספק סכנה.

[משנ"ב ס"ק יח]

וְאֶפְלוּ שְׂלָא עַל גַּב הַיָּד הַקְּרָגְלָה⁽²³⁾.

(23) היינו שאינה כמכה שעל גב היד או הרגל שכתב השו"ע לעיל (ס"ו) שמחללים עליה את השבת. ובביאור 'גב היד' ו'גב הרגל', כתב הערוך השלחן (סכ"ה) שהם המקומות שאחורי אצבעות היד והרגל בצד הצפרנים. והקצות השלחן (ס"ו קלו בדה"ש ס"ק א) כתב, שגב האצבעות אינו בכלל גב היד, וביאר הגר"ש אויערבך (נשמת אברהם ח"א ס"ק כ), שיתכן שאף הערוך השלחן מודה שגב האצבעות אינו בכלל גב היד, ולא בא לומר אלא שאין כל אורך היד והרגל נחשבים כגב היד והרגל.

ובגדר מכה שעל גב היד או גב הרגל, דעת הגר"י קרליץ (חוט שני ח"ד פפ"ט ס"ק יא) דהיינו כל דבר משונה על גב היד והרגל שיש לחוש בו לסכנה, וכגון נפוחות או כאבים חזקים, וכן חתך עמוק או עצם זר שנכנס לגב היד. אך סוג חבורה שאפילו בחול אין ממהרים לטפל בה, ודאי שאין מחללים עליה את השבת, אפילו אם נמצאת היא על גב היד או הרגל.

[משנ"ב ס"ק יט]

חַס בְּיִתְרָה⁽²⁴⁾.

(24) וכל זה, כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א סי' קכט) הוא דוקא בחום הנגרם מציון בעלמא, או שבא מאבר חיצוני כגון מהיד או מהרגל, וכן חום הבא מחולי בחוטם או בצואר, אבל חום הנגרם ממחלה שבאברים הפנימיים, כגון הריאות וכדו', הרי הוא כמכה של חלל, ומחללים עליו את השבת אפילו אם אינו אלא חום מועט. ובשיעורו של חום זה, כתב בשו"ת אגרות משה (שם) שכיון שמחללים שבת אף על ספק סכנה, יש לחלל את השבת אף אם אינו אלא בשיעור של מאה ושניים מעלות פרנהייט [שחן 38.9 מעלות צלזיוס], ואם החולה חושש, יש לחלל את השבת גם בקרוב למאה ואחד מעלות פרנהייט [שחן 38.3 מעלות צלזיוס]. שאף אם אין זו מכה של חלל, מ"מ אם החולה אומר שצריך לחלל עליו את השבת שומעים לו.

ובשו"ת שבת הלוי (ח"ג סי' לו) כתב, שבחום של יותר מארבעים מעלות ודאי יש לחוש לסכנה, והוסיף (ח"ח סי' טו), שמי שיש לו קצת חום אלא שמולוה בשיעול וכדו', דינו כחולה שאין בו סכנה ומותר לו לקחת תרופות. ודעת הגר"ש אויערבך (שש"כ פל"ב סי"א אות א), שכל עוד לא הוברר שהחום נובע מסיבה שאינה מסכנת את החולה, הרי הוא בכלל חולה שיש בו סכנה. ודעת הגר"י קרליץ (חוט שני ח"ד פפ"ט ס"ק טו) שאם אין החום יורד על ידי תרופות המייעדות להורדת החום, הרי הוא בכלל חולה שיש בו סכנה.

[משנ"ב ס"ק כא]

דְּסַכְנָתָא וְהָא⁽²⁵⁾.

(25) ובגדר 'אחוז דם', דעת הגר"י קרליץ (חוט שני ח"ד פפ"ט ס"ק טו) שזה מה שקרוי בזמנינו 'לחץ דם' (גבוה או נמוך), ויש אופנים ששייך בו פיקוח נפש.

ולענין מכה שנצרך בה דם, כתב לקמן (סי' תצו ס"ק ח) בשם האיסור והיתר שאין זה נחשב כחולי פנימי, וכיון שאין היא גורמת צער גדול כל כך ויכול החולה להמתין עד למחרת בלא סכנה, אסור להקזיז לו דם כלל, אפילו ביו"ט שני, ואפילו על ידי נכרי.

וְאִין מְשַׁהֵין לָהּ שׁוּם דְּכִרְתוּעֵלַת לְגַמְרַן רְפוּאָה הַחֹלְהָ⁽¹⁸⁾.

(18) ובביאור הדבר כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"ח סי' עא), שכיון שהרחיצה היא גמר הרפואה, וידוע שהתועלת ברפואה היא כשגומרים את דרכי הרפואה עד הסוף, מותר לעשות כן אף כשאין סכנה במניעת הרחיצה, ובפרט כשבלא טיפול זה עלול החולה לחזור למחלתו.

[משנ"ב ס"ק טז]

שְׂלָא יִתְגַבֵּר הַחֵלִי יוֹתֵרוֹ⁽¹⁹⁾ וכו', שְׁנַמְתִּין עַד הַלְיָהּ בְּמוֹצָאֵי־שַׁבָּת⁽²⁰⁾.

(19) והנמצא במצב שאם לא יקח תרופה יחלה באופן שיהיה מותר להתעסק ברפואתו בשבת, כתב הגר"ש אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' לד אות לו) שאין צריך להמתין עד שיחלה, ומותר לו לקחת תרופה בשבת כדי למנוע את המחלה מלבוא, וכן דעת הגר"י קרליץ (חוט שני ח"ד פפ"ט ס"ק כח). ובאופן שהוא רק ספק אם יחלה, כתב הגר"ש אויערבך (שם) שאסור לו לקחת תרופה, ומאידך הגר"י קרליץ (שם) צידד שמוותר.

ולענין מי שחולה ב'אסטמא' ואם יתאמץ וילך לבית הכנסת יצטרך לקחת תרופות, כתב בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ד סי' יג אות ב) שאין לאסור עליו ללכת, שכיון שאין ודאי שיפול למשכב מחמת זה, והרי הוא חייב ללכת לשמוע קריאת התורה, ילך, ואם יצטרך יטול את התרופות.

וחולה שיש בו כבר סכנה ובודאי שיצטרכו לעשות לרפואתו מלאכות במשך יום השבת, הורה הגר"י קרליץ (חוט שני שם פצ"ד סי' ב) שאף שעדיין לא הגיע הזמן של עשיית מלאכות אלו, דינו כבר כחולה שיש בו סכנה, ומחללים עליו עכשיו את השבת. ובאופן שכעת אין סכנה לחולה אבל בהמשך השבת הוא עתיד לבוא לידי סכנה, כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ג סי' טט) שאם יהיה אפשר להצילו לאחר שיבוא לכלל סכנה, מותר כעת לסמוך על הנס שלא תבוא הסכנה, ואין לחלל כעת את השבת, אך אם כשיבוא לידי סכנה לא יהיה אפשר להצילו, אין לסמוך על הנס, ויש לחלל כבר כעת את השבת להצלתו.

(20) ובטעם הדבר שיש להמתין עד מוצאי שבת, כתב הגר"ש אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' טט אות א) שכשם שאין מאכילים את החולה דבר האסור אם אפשר להאכילו דבר היתר, אף על פי שיצטרך להמתין קצת, שכיון שאין סכנה בהמתנתו אין הוא נחשב כמסוכן לגבי האיסור, כך יש להמתין עם החולה למוצאי שבת, כיון שאין שום סכנה בדבר.

ולגבי מי שחולה במחלה מסוכנת שצריך לרפואתה ניתוח דחוף, אלא שגם בחול דוחים ניתוח כזה בכמה ימים מחמת ניתוחים דחופים יותר, דעת הגר"ש אויערבך (שולחן שלמה ס"ק ט) שחייבים לנתוחו בשבת ואסור להמתין.

[משנ"ב ס"ק יז]

סְפֵק סְכָנָת נְפְשׁוֹת⁽²¹⁾ וכו', שְׁמָא יִכְבֵּד עֲלֵיו הַחֵלִי וְיִסְתַּכְּתֵי⁽²²⁾.

(21) ובטעם הדבר שמחללים שבת על ספק סכנה, ואין סומכים על הכתוב (תהלים קטו ו): "שומר פתאים ה'", כתב הקובץ שיעורים (כתובות אות קלו) שאין כתוב זה עוסק אלא בסכנה שאדם אינו יכול להישמר ממנה, אולם סכנה שביד האדם להישמר ממנה, אם לא יעשה כן לא ישמר מהשמים.

וספק סכנה שאינה קיימת בהווה, אלא רק עתידה לקרות, כתב החו"מ (אהלות סי' כב ס"ק לב) שאינה בכלל ספק פיקוח נפש.

(22) ובגדר היתר זה, כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"ג סי' לו) שספק פיקוח נפש דוחה שבת בתורת ודאי, ולא בתורת ספק בלבד,

הלכות שבת סימן שבה

ואפלו ביום הראשון: ט *החושש (כב) בעניו או בעינו ויש בו ציר, או שהיו שותתות ממנו דמעות מחמת הפאב, או שהיה שותת דם, או שהיה בו (כג) ריח ותחלת אוכלא (פרוש, כד) תחלת חלי, מחללין עליו את השבת: י קבל חלי (כה) שהרופאים אומרים שהוא סכנה, אף-על-פי שהוא על הפשר מבחין, מחללין עליו את השבת. *ואם רופא אהד אומר צריך *ורופא אהד אומר אינו צריך, (כו) מחללין. *ויגיש מי שאומר (ד) (כו) שאין צריך ממקה, (כח) דכל בגני-אדם חשובים ממחין קצת, וספק נפשות להקל: הגה ויש אומרים (כט) דוקא ויהייראליים, (ל) אכל סתם אינם יהודים שאינן רופאין לא מחזקין אותם כבקאיים (איטור והיירא אהרן). מי שרוצים לאנסו שיצבר עברה גדולה, (לא) אין מחללין עליו השבת כדי להצילו (עין לעיל סימן שו) (ב"י בשם הרשב"א): **יא** שחולה שיש בו סכנה, שאמרוהו ביום שבת שצריך לעשות לו רפואה ידועה שיש בה מלאכת חלול שבת שמונה ימים, (לב) אין אומרים נמתין עד הלילה ונמצא שלא נחלל עליו אלא שבת אחת, אלא יעשו מיד אף-על-פי שמחללין עליו שתי שבתות. ולכבות הגר בשביל שיישן, עין לעיל סימן רעה: **יב** הכשמחללין שבת על חולה שיש בו סכנה, משתדלין (לג) שלא לעשות על-ידי אינם-יהודים וקטנים ונשים, (לד) אלא על-ידי ישראלים גדולים *ובגני דעת: הגה ויש אומרים דאם אפשר לעשות בלא דחוי (לה) ובלא אהור על-ידי שנוי, עושה על-ידי שנוי, ואם אפשר לעשות (לו) על-ידי אינו-יהודי בלא אהור כלל, עושין על-ידי אינו-יהודי (א"י וט"ו ומ"מ בשם ראב"ן), (ס) (לו) וכן נוהגים, אכל במקום דיש לחש שיתעצל האינו-יהודי, אין לעשות על-ידי אינו-יהודי (תוס')

באר היטב

שיאמר שמכיר באותו חולי, כמ"ש סימן תריח, ועכ"פ אינו נאמן להכחיש הפמקה אפלו להקל, מ"א, ע"ש: (ס) וכן נוהגים. וט"ז חלק ע"ו וכתב דיש

מאחזיקי, ונהה קמיעא ממקה, ונשלם הזמן בשבת, יכול לזרקה פניו דהנהיר הוא פרמליה, שבת-יעקב ח"ב סימן ג, ע"ש: (ז) שאין צריך. ועכ"פ צריך

באור הלכה

שהוא רק מחוש בעלמא, אסור [הגר"א]: **ט (כב) בעניו וכו.** ואף-על-גב דמשום סכנת אבר אין מחללין באסור דאורייתא לכלי עלמא, ובדלקמן בסעיף יז, עין שאני, דשו"ת דעינא בלבא מליא ואיכא סכנת נפשא⁽²⁶⁾ [גמרא]: **(כג) ריחא.** בגמרא משמע דהוא הדין קידחא⁽²⁷⁾, וכן איתא ברמב"ם וכל"כו [הגר"א]: **(כד) תחלת חלי.** (יג) וכן באמצע הפתחה, אכל בסוף חלי שכבר תש מחלתו, ליכא סכנתא על-ידי סימנים הללו⁽²⁸⁾, וכל-שכן פשוטה לעשות רפואה (יד) כדי להגביר אור עיניו, דבנדאי אין מחללין משום זה: **י (כה) שהרופאים וכו.** אפלו אינו-יהודי, כיון שרופא (טו) אמן הוא. וכתב הרב"ב חלק ד סימן טו: אם החולה אומר צריך אני לתרופה פלונית והרופא אומר אין צריך, אני שומעין לחולה⁽²⁹⁾; אם לא שרופא אומר שאותה תרופה תיזקהו, אני שומעין לרופא⁽³⁰⁾. ועין באור הלכה מה שכתבנו בזה: **(כו) מחללין.** וספק נפשות להקל: **(כז) שאין צריך ממחה.**⁽³¹⁾ ומכל מקום דוקא כשיאמר שמכיר באותו חלי, כמו שכתבו סימן תריח, וגם אינו נאמן להכחיש הפמקה אפלו להקל (מ"א וא"ר): **(כח) דכל בגני-אדם וכו.** הינו אפלו למכה שאינה של חלל. ומכל מקום אם אפשר לעשות על-ידי אינו-יהודי, טוב יותר, כמו שבארתי בבאר הלכה: **(כט) דוקא ישראלים.** דכיון שהוא מצוה על שבת ואומר לחללו, ונדאי סומך על המתאמת⁽³²⁾: **(ל) אכל סתם וכו.** [וכן עקר [א"ר]: **(לא) אין מחללין וכו.** דאין אומרים לו לאדם חטא בשביל שיקנה חבדך⁽³³⁾, אף אם הפסיה היה באחד מג' עבודות, עבודת גלולים וגלויה עריות ושפיכות דמים, והוא משער שהנאנס ימטר עצמו למיתה בשביל זה, אפשר דצריך לחלל כדי שלא יבוא לזוהי⁽³⁴⁾: **יא (לב) אין אומרים נמתין.** ואין סתירה מזה להא דסוף סעיף ד, דהתם הלא מרי שידוע ומכיר שעל-ידי המתנתו עד הערב לא יגיע שום ריעותא להחולה, מה שאין פן הקא⁽³⁵⁾: **יב (לג) שלא לעשות וכו.**

[הגרע"א בחידושיו]: * **ואם רופא אהד.** והספיקו כמה אחרונים [המ"א בשם הב"ח וא"י, ע"ש] דהינו דוקא אם שניהם שרים, אכל אם אהד מהם מפלג בהקמה שומעין לדבריו בין להקל בין להחמיר, דכיון דבמגנמ שרים הם אולתין כתר רב סכמה⁽⁴²⁾: * **ורופא אהד אומר אינו צריך.** עין במשנה ברורה שכתבנו בשם הרב"ב חלק ד סימן טו, שאם חולה אומר צריך אני לתרופה פלונית ורופא אומר אין צריך שומעין לחולה, כמו דאמרין לענת מענית יום-הכפורים. ולענין דעתי אין הדברים אמורים אלא כשאומר מרגיש אני חלשא באבר פלוני על-פני יעשו לי תרופה פלונית שמועלת לחלי אבר זה, ובהו ודאי שומעין לו, דילב יודע מרת נפשו שיכא בכל מלי, ואפלו רופא אומר שאין צריך שום תרופה אין שומעין לו, אכל אם הפמקה ידועה ונחולה אומר שתרופה זו מועלת לחלה זו והרופא אומר שאינו מועיל, כזה אין סברא לשמע לחולה לחלל שבת בתנאים⁽⁴³⁾ [ומכל מקום אפשר לומר, דהיכי דאומר החולה דידוע לו ששכב גופו להתנפאת ממחלה זו וכשנטל רפואה זו אפשר דשומעין לו, דגם בזה שכיח קצת לומר דאדם בקי בגופו יותר ממאה רופאים], אם לא דאיכא חשש שקא תטרף דעתו עליו אם יראה שאינם עושים כדבריו. והא דאמרין גבי תיה דעד שבעה מחללין כשאמרה צריכה, ומבאר בחידושי הנש"א דאפלו רופא אומר אינה צריכה שומעין לה, מיר גס-פן באפן זה, ושיא אוקרת שצריכה חמין לשמות או לחיבה, שמוקדשת לאלה באבדיה ובדמיה, ורופא אומר שלפי חוקק גופה אינה צריכה, על-פניו אין שומעין לדבריו, דלב יודע וכו', אכל כשהיה מחלקת לאיזה תרופה תועיל אין סברא לשמע לה [ועין בשלטי' הגבורים פרק מפנין ד"ה השאלמות ודוק]. וכן משמע בחשבות הרשב"א חלק ד סימן רפד כדברינו: * **ויש מי שאומר שאין צריך ממחה.** דין זה הובא בטור בשם הר"י. והנה מרמזים משמע דלא סבירא לה פן, דזה לשונו בפסק ב מהלכות שבת: לפיכך חולה שיש בו סכנה עושין וכו' על-פי רופא אמן של אותו מקום, וכן בר"ן שהיה יומא לענין מאכילין אותו על-פי בקיאין, משמע גם-פן לכאורה דלא סבירא לה פן, עין שם, אף משום דהוא סכנת נפשות חשש המחבר לדעתו זו, כמו שסיים בעצמו. ועל-פני נראה דאם אפשר לעשות על-ידי אינו-יהודי יעשה על-ידי אינו-יהודי, דכלאו הכי יש דעות דאף אם רופא ממחה צוה לחלל והוא יכול לעשות על-ידי אינו-יהודי דיעשה על-ידי אינו-יהודי, ובדלקמן בסעיף יב:

שער הציון

הטעם פתח הרא"ש, משום דומנין דליתניהו, ונתיי גס-פן לאהדורי בתריהו, ומתוך כך יבוא לידי סכנה, וטעם זה שוף גבי קטנים ואינם-יהודים, ואצל נשים איכא טעם אחר: שמא יאמרו שלא נתן שבת לדחות אף פסקות נפש ולקח מוסרין אותה להם, ויתעצלו בדבר ומתוך כך יבוא לידי סכנה, או שמא יקלו הנשים בדבר ויבואו לחלל שבת במקום אחר [רמב"ם]: **(לד) אלא על-ידי וכו.** וכש"ש שם במעמד זה חכמים, מצוה לכתחלה לעשות חלול זה על [דיהם]⁽³⁶⁾ "ר"מ בפ"י המשנה פ' מפנין וריא"ו ותשב"ץ ח"א סימן נתן]. ודע, דכל סעיף זה מרי שכלם עומדים באותו מעמד, אכל אי ליכא שם אנשים ויש נשים שם, בנדאי אין להם להמתין והם זריות ונשכרות [תשב"ץ וריא"ו]: **(לה) ובלא אהור על-ידי שנוי.** דכל כמה דנוכל לעשות בקהור לא שקבי התרא ונעשה באסור⁽³⁷⁾. ונראה דהוא הדין אם על-ידי השנוי מתאחר הדבר מעט, רק דאין החלי בהול, נמי מתאחרים מעט⁽³⁸⁾ כדי לעשות על-ידי שנוי⁽³⁹⁾, דאינו אלא אסור דבבב⁽⁴⁰⁾: **(לו) על-ידי אינו-יהודי.** והוא הדין על-ידי קטנים⁽⁴¹⁾: **(לז) וכן נוהגים.** והש"י כתב

(יג) מאירי ביצה כ"ב: (ד) רש"י: (טו) אסור והתיר:

הַלְבוּת שֶׁבֶת סִימָן שֶׁבַח

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק טז]

דְּשׁוּרְקֵי דְעִינָא בְּלָקָא תְּלִיָא וְאִיקָא סְכַנְתָּ נְפִשָׁא.⁽²⁶⁾

(26) ודלקת עיניים חזקה, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ד פפ"ט ס"ק טז) שיש בה חשש פיקוח נפש ומחללים עליה את השבת, אולם כשהדלקת אינה חזקה אין להתיר לחולה בה אלא נטילת תרופות. דבר שיש בו רק סכנת עיוורון, ואין בו מחלה כלל, כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"ח סי' עג אות יא) שאין לחלל עליו את השבת על ידי ישראל במלאכה דאורייתא.

[משנ"ב ס"ק ג]

בְּמִקְמָא מְשַׁמַּע דְּהוּא הִדִּין קִידְקָא.⁽²⁷⁾

(27) ובביאור 'ירא', כתב השו"ע הרב (ס"ט) שהוא ירר שמגלד תמיד. וקידקא, הוא כאב שורף וקרח.

[משנ"ב ס"ק ד]

לִיקָא סְכַנְתָּא עַל־יְדֵי סִימָנִים הִלְלוּ.⁽²⁸⁾

(28) וכן מי שעניניו נטופות דמעות מחמת אלהיה, כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"ח סי' טו) שאין סכנה בדבר, ואינו אלא בגדר מצטער.

[משנ"ב ס"ק ח]

שׁוּמְעִין לְחֻלּוֹתָא⁽²⁹⁾ וכו', אֲזִי שׁוּמְעִין לְרֻפָּא.⁽³⁰⁾

(29) ואפילו אם אין החולה אומר בודאות שישתכן, אלא רק חושש שאם יכבד עליו החולי וישתכן, כתב לעיל (ס"ק יז) ששומעים לו, ומחללים עליו את השבת. וכן לענין חולה שאומר שצריך לאכול ביום הכפורים, ואילו הרופא אומר שאינו צריך, כתב לקמן (סי' תריח ס"ק ה) שגם כשאומר החולה שאם לא יאכל יתכן שיכבד עליו החולי, שומעים לו. ומה שנאמן החולה על עצמו לומר שהוא צריך לרפואה, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ד פפ"ט ס"ק י) שאין הדברים אמורים אלא בחולה שיועד שהיום שבת, ומבין את מצבו, ואף על פי כן מבקש שיחללו עליו את השבת.

חולה שנחלש מאוד עד שנראה לרוב בני אדם כמסוכן, כתב הרמ"א לקמן (סי' תריח ס"ו) שהרי זה בכלל פיקוח נפש, וכתב המשנ"ב שם (ס"ק טז) שאף אם אין הרופאים אומרים כך, הדין כן, שבספק פיקוח נפש יש להקל.

(30) אמנם לגבי חולה שאומר שהוא צריך לאכול ביום הכפורים, כתב לקמן (סי' תריח ס"ק ד) בשם המג"א שאפילו אם הרופאים אומרים שהמאכל יזיק לו, יש לשמוע לחולה. וביאור המחצה"ש הלבושי שרד והגהות רעק"א (שם) שיש לחלק בין דבר מאכל לתרופה, שלגבי הצורך לאכול בקי החולה יותר מהרופא, כי 'לב יודע מרת נפשו', אבל בנוגע לתועלת התרופה, הרופא יודע יותר מהחולה.

ואף כשהרופא בקי בטיב המחלה, כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"ח סי' עד ח"א סי' קסד) ששומעים לחולה, כי גם הרופא מודה שהאכילה תשקט את הסכנה המיידית שבאה מחמת חולשתו, אלא שחושש שהאכילה תזיק לו לאחר זמן, ומניחים את החשש לנזק עתידי מפני סכנה מיידית וודאית [וכ"כ המחצה"ש (ס"ק ו) לחלק בין מאכל לתרופה]. ושלא כמו שכתב הערוך השלחן (שם ס"ו) שגם לענין אכילה שומעים לחולה, רק במחלות שהרופאים בעצמם אינם יודעים דבר ברור, אלא רק משערים בדתם [כגון חולה הסובל מכאבים בלב או בבטן וכו']. אבל חולה שהרופאים יודעים בבירור טיב המחלה, לא מאכילים אותו בניגוד לדעת הרופא. אכן, הוסיף בשו"ת שבת הלוי (שם), שבכמה סוגי מחלות ובפרט בחולים מסוימים לאחר ניתוח, שאז האכילה היא סכנת מוות ממשית לחולה, ודאי שלא מאכילים אותו בניגוד לדעת הרופא, וכ"כ התהלה לדוד (שם ס"ק יג).

[משנ"ב ס"ק ז]

שְׂאִין צְרִיף מְמַחֵת.⁽³¹⁾

(31) וחברותיה של יולדת, שאמרות שצריך לחלל שבת עבודה, כתב

לקמן (סי' של ס"ק יב) שמאמינים להן, משום שהן בקיאות בדבר.

[משנ"ב ס"ק טז]

וְאִמְרָא לְחַלְלוּ, וְדַאי סוּמְךָ עַל הַמְּחַתָּא.⁽³²⁾

(32) ולגבי רופא החשוך לעבור על דברי תורה ולחלל שבת וגם אינו מתענה, שאומר לחולה שיאכל ביום הכיפורים, כתב בביה"ל לקמן (סי' תריח ס"א ד"ה חולה) שצ"ע אם ניתן לסמוך עליו, ומטיק שהכל לפי ראות עיני המורה. וביאר הגר"ש אלישיב (תורת היולדת פי"ג ס"א), שאף על פי שלכתחילה יש להתייעץ עם רופא שומר תורה, מ"מ בדיעבד אם לא התייעצו עם רופא כזה, אי אפשר להתעלם מדבריו של הרופא שאינו שומר תורה. וכן דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ד פפ"ט ס"ק יח) שרופא מוסמך שאינו שומר שבת, נאמן לכל הפחות להחשיב את הענין כספק פיקוח נפש. אמנם, לגבי מה שאמרו שכל ישראל נחשבים מומחים, הורה (שם) שמחלל שבת נחשב ככביר. וראה מה שכתבנו עוד בביה"ל לקמן (סי' תריח ס"א ד"ה חולה).

[משנ"ב ס"ק לא]

חֶטְא בְּשִׁבְלֵי שְׂמִינָה חֶבְרָךְ⁽³³⁾ וכו', דְּצִרְיָךְ לְחַלְלוּ קְדֵי שְׂלָא יְבֹא לְךָ.⁽³⁴⁾
(33) ולעבור על איסור שאין בו מלאכה גמורה, כגון איסור תחומין של י"ב מילין, כדי שלא יעבור חבירו עבירה גדולה, כתב בשעה"צ לעיל (סי' שו"ט ס"ג) שהפמ"ג הסתפק שמה מותר לעשות כן כיון שאינו אלא איסור לאו. וכשבאו אנשים ולקחו בת ישראל כדי להוציאה מכלל ישראל, כתב השו"ע שם (סי"ד) שמוותר לצאת מחוץ לתחום כדי להצילה, וכתב המשנ"ב שם (ס"ק נז) שהוא הדין לשאר חילולי שבת שמוותר לעשות כדי להצילה. ואם היא פשעה בכך, כתב (שם) שאסור לחלל שבת עבור הצלתה, אבל אם אינו צריך לעבור לשם כך אלא על איסור דרבנן, כתב שם שיש להקל.

(34) ומה שכתב בלשון 'אפשר', אף שספק פיקוח נפש הוא, ביאר הגר"צ לוינסקי (חתנו של בעל המשנ"ב, הובא בספר אבני שיש סי' ז) שכן שעל פי דין חייב אדם למסור את נפשו על ג' עבירות אלו, יש להסתפק שמה באופן זה לא הקפידה התורה על איבוד נפש, ולא הותר לחלל שבת עבור זה. וכעין זה ביאר בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ג סי' צ).

[משנ"ב ס"ק לב]

מַה שְׂאִין כֵּן תִּכְאֵא.⁽³⁵⁾

(35) ובעת הדבר שאין צריך להמתין עד לאחר השבת, ביאר הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ד פפ"ט ס"ק ט) שהותר לחלל שבת כדי לקצר את הזמן של סכנת הנפשות, גם כשברור שלא יצא כעת מהסכנה, ואף אם אין לו סכנה מיידית.

ותרופות שיש לקחתן מספר ימים רצופים ושבת ביניהם, ואם לא יקח אותן בשבת יבוא לידי סכנה, כתב השו"ע לעיל (סי' שכא סי"ח) שמוותר לקחתן בשבת. וכתב הגר"ש אלישיב (קובץ תשובות ח"א סי' מ אות ב) שכל זה בתרופות שלקחתן כרוכה בעשיית מלאכות אסורות, ולכן התיירו זאת רק במקום סכנה, אך תרופות מוכנות שאין בלקחתן אלא משום גזירת שחיקת סממנים, יש להתיר לקחתן גם בלא סכנה. וכן דעת הגר"ש אויערבך (שש"כ פליד העו' ובה"ג שם) שמי שהתחיל לקחת תרופה והזדקקה לגרסו לו נזק, או שלא יתרפא אם יקחנה פחות משמונה ימים, מותר לקחתה גם בשבת, וכן כתב האמרי יושר (מועד ס"ק צז) בשם החזו"א.

ותרופה שאין צורך לקחתה ברציפות, אלא שבזמן שלוקחה היא מועילה, הורה הגר"נ קרליץ (שם) שלבולי עלמא אין היתר לקחתה בשבת מחמת שהתחיל לקחתה קודם השבת. ואיש או אשה שצריכים לקחת כדורים בשביל קיום מצות פריה ורביה, וכן כלה הלוקחת כדורים סתם לחתונה, שהתועלת הבאה מלקחת הכדורים היא רק בשלוקחים אותם ברציפות, דעת הגר"נ קרליץ (שם) שמוותר לקחתם גם בשבת.

הַלְבוּת שֶׁבַת סִימָן שֶׁבַח

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק לז]

את המרק שהתבשל עמו, אלא שיש במרק ציר ושומן מהבשר בשיעור שיהיה באכילתו מהמרק, כוונת מהם ביכוד אכילת פרס, כתב החור"א (יו"ד סי' טז ס"ק ה) שמותר לשחוט לו בהמה כדי שלא להאכילו את המרק, אך אם אין במרק ציר ושומן בשיעור שיבא לאכול כוונת ביכוד אכילת פרס, ואיסורו הוא רק משום טעם כעיקר, שלדעת הרבה ראשונים אינו אסור אלא מדרבנן, כתב שם שאין הדין מוכרע, והמיקל לשחוט לא הפסיד. ומאייר הגר"ח סאלאוויצ'יק (הובא באפיקי ים ח"ב סי' לב) אמר שבמקרה כזה אין לשחוט בשבת אלא יתנו לחולה מרק של איסור. וראה מה שכתב שם עוד בזה.

51) ואם אין נבילה לפנינו, כתב החור"א (או"ח סי' נט ס"ק ב) שאין לומר לנכרי לנחור בהמה עבור הקטן, אלא ישחטנה לו הישראל, ואף לדעת הרמ"א לעיל (סי"ב) שבשאפשר עושים על ידי נכרי, מ"מ כיון שאין איסור לעשות מלאכה זו על ידי ישראל, עדיף לעשותה על ידי ישראל שלא להאכיל את החולה איסור.

ולענין תינוק או שוטה שאינם יכולים לאכול בעצמם, ואם לא יאכילם איסור יצטרך להביא להם אוכל דרך רה"ר, דעת הגרש"ז איערבך (שש"כ פ"מ הע' נב) שיתכן שעדיף להביא להם את האוכל על ידי שינוי מאשר להאכילם איסור בידיהם.

[משנ"ב שם]

הַמְקַל בְּחֻלָּה לְשֵׁשׁ בּוֹ סִפְנָה לְהִקָּם בְּעֶצְמוֹ אֵין לְמַחֲוֹת בְּיָדוֹ.⁵²
52) וכשיש צורך לבשל לחולה שיש בו סכנה האם עדיף לבשל במיקרוגול, ראה מה שכתבנו לעיל (סי' שיח ס"ק כ).

[משנ"ב ס"ק מ]

שָׁקַל אֶחָד תָּשֵׁב שְׁהוּא יִקְדָּים.⁵³
53) ואם קראו לאחד שישע להציל נפש, והקדימוהו אחרים וכבר אין צורך שיבוא, ורוצים להודיע לו שלא יבוא, כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"ח סי' קצג ס"ק ב) שכיון שאין הוא עושה שום איסור בנסיעתו, אסור לעבור אפילו על איסור דרבנן כדי להודיע לו שלא יבוא. וכן דעת הגרש"ז איערבך (נשמת אברהם ח"א סי' שלח ס"ק א), והוסיף שאם נמצא נכרי במקום, מוטב לומר לו שידיע למציל שלא יבוא.

[משנ"ב ס"ק מב]

אֶפְלוּ הֵכִי בְלָם פְּטוּרִים מִתְּשַׁאֲת.⁵⁴
54) ואף שהתברר שטעו, ביאר הגרש"ז איערבך (שש"כ פ"ב הע' יט) שמי"מ אינם נחשבים כטועים בדבר מצוה שלא קיימו את המצוה, שכיון שדרשו (יומא פה, ב): "וחי בהם, ולא שימות בהם", מסתבר שכל מה שעורשו בשביל ספק פיקוח נפש, נחשב כמעשה מצוה.

[משנ"ב ס"ק מד]

דְּרַבְי בְּשַׁעֲרָא⁵⁵ שְׁלָא לְצַרְף אָסוּר.⁵⁶
55) ובטעם הדבר שנחשבת הקצירה כמלאכה אחת שריבה בשיעוריה, ולא כמלאכת קצירה בכל פרי ופרי, ביאר הגר"ח קרליץ (חוט שני ח"א קונטרס מלאכת מחשבת סי' יב) שמלאכת קצירה היא הפסקת היניקה מהארץ, וכיון שלא עשה אלא הפסקה אחת אין זה אלא יריבי בשיעורים, אף על פי שהועילה קצירה זו לכמה פירות. ולענין מלאכה שאינה תלויה בשיעור, כגון נטילת נשמה וכדו', כתב האור שמח (פ"ח מהל' שבת ה"א) שאף השוחט בהמה גדולה כשיוי לו בעוף קטן אינו עובר על יריבי בשיעורים, אכן, לדעת המנחת הינוך (טוף קונטרס מוסך השבת) יש בחשיטה משום יריבי בשיעורים.

56) והמבשל לחולה בשבת והוסיף חתיכות בשר בקדירה קודם שנתנה על האש, כתב לעיל (סי' שיח ס"ק יג) שיש אומרים שאיסורו מהתורה, ויש אומרים שאין איסורו אלא מדרבנן, וציון המשך בעמוד הבא

הַיִּשְׁתָּאֵל זְנוּ בְּדָבָר יוֹתֵר⁴⁴ וכו', קַל הַזְרִיז הָרִי זֶה מִשְׁבַּח⁴⁵.
44) ובטעמו של הט"ז ביאר הגרש"ז איערבך (שולחן שלמה ס"ק טז אות ג), שכיון שהרגילות היא שישראל גדול מזוד יותר מנכרי, יתכן שהרואה שעושים על ידי נכרי יטעה לחשוב שאין חייבים כל כך להזדור גם במקום שצריך זירוז, ויבוא לידי סכנה.

ורפואה או טיפול שיש לתת לחולה בזמן קבוע בכל יום ולא שייך בהם בהילות כגון זריקה שניתנת בכל יום בזמן מסוים, דעת הגר"ח קרליץ (חוט שני ח"ד פפ"ט ס"ק כא) שאף לדעת הט"ז יש לעשותן על ידי נכרי, שכל דברי הט"ז לא נאמרו אלא ברפואה שיש בה בהילות כגון שהחולה שיש בו סכנה מוטל לפנינו ויש לעשות לו טיפול דחוף להצלתו. וכן פעולות שאינן חלק מהטיפול הישיר בחולה, כגון כתיבת ממצאי המחלה או כיבוי הנר כדי שחולה שיש בו סכנה יוכל לישון, דעת הגרש"ז איערבך (נשמת אברהם ח"ה ס"ק א) והגר"ח קרליץ (שם ס"ק כ) שצריך להשתדל לעשותן על ידי נכרי.

ולענין הדלקת מזורה לחולה שיש בו סכנה, כתב להלן (ס"ק טב) שאם אפשר על ידי אינו יהודי, יעשה על ידי אינו יהודי.

ולמעשה, כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ה סי' כז) שנכון לדאג לעשות כדעת הט"ז. מאידך, בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' עד) כתב שאף שהעיקר להלכה הוא כדעת הט"ז, מ"מ נוהגים כסברת הרמ"א, שאם יכולים לעשות בלא איחור על ידי נכרי, עושים על ידו.

ולענין הסעת חולה לבית החולים, דעת הגר"ח קרליץ (חוט שני שם ס"ק כג אות ד) שעדיף לקרוא לנכרי, אף אם צריך לטלפן אליו, משום שאין בכך אלא חילול שבת אחד, מאשר שיטע ישראל לבית החולים בעצמו ויעשה בכך חילולי שבת רבים.

45) ובטעם הדבר שאין צריך לחשוב אם אפשר להמתין עם חילול השבת כדי שיעשה על ידי נכרי או בשינוי, כתב בשו"ת אגרות משה (ח"מ ח"ב סי' עט אות ג) שכיון שהשבת נרדחת אף מחמת ספק קטן של פיקוח נפש, אסור לחשוב אם אפשר להמתין ולעשות בהיתר, כדי שלא יטעו לומר שאפשר להמתין, ובאמת יתאחרו ויבוא החולה לידי סכנה.

[משנ"ב ס"ק לח]

זְכַן כֹּל פְּיוֹצָא בְּנֵה⁴⁶ וכו', פִּינָן שְׁאִינוּ מְכַנְן לָזֶה.⁴⁷
46) ואף אם יש אפשרות למנוע מהמציל לעשות מלאכה אגב ההצלה, כגון שניתן למנוע מפורס המצודה לצוד דגים אגב הצלתו את התינוק, דעת הגרש"ז איערבך (שש"כ פ"ב הע' קעז) שאין חובה מעיקר הדין לעשות זאת, כיון שאין המציל עושה בכך שום עבירה.
47) ואם מתכוין רק למלאכה ולא להצלה, כתב בביה"ל לעיל (סי' טזו ס"ז ד"ה הצד) שאפשר שהוא פטור.

[משנ"ב ס"ק לט]

דְּשֶׁבַת הַתְּרָה אֶצֶל פְּקוּחַ נַפְשׁ⁴⁸ וכו', וְלֹא יֵאָכֵל יְיִסְתַּבְּרָן⁴⁹ וכו', וְתִמְרֵי מְאֻסָּר לֹא דְשֶׁבַת⁵⁰ וכו', וְלֹא יִשְׁחַט אֶדְם עֲבוּרֵי בְּשַׁבָּת⁵¹.
48) ומה שכתב השו"ע לעיל (ס"ד) שאם יכולים להמתין עם המלאכה עד לאחר השבת אסור לחלל על החולה את השבת, ביאר בשו"ת מנחת יצחק (ח"א סי' כח ס"ק ה) שכיון שאין פיקוח נפש בדבר, לא הותרה השבת לענין זה.

49) וכן חולה שאינו רוצה לאכול מהמאכלים שבבית החולים מפני שאינם כשרים, דעת הגרש"ז איערבך (שש"כ פ"מ הע' מח) שאין לומר לו שבגלל שאינו מסכים לאכול יצטרכו להביא לו אוכל ממקום אחר ולעבור על איסור תורה של העברה ברשות הרבים, כיון שיש לחוש שמשום כך יסכים לאכול, ולאחר מכן יקח במאכל ויקיאנו. והוסיף, שמטעם זה אסור גם להטעות את החולה ולומר לו שהמאכל כשר, משום שיש לחוש שמה יודע לו שאין הדבר אמת, ויקח במאכל לאחר שאכלו.

50) ואף אם החולה אינו צריך לאכול את הבשר עצמו, אלא רק

הלכות שבת סימן שבת

קסה באר הגולה

ב יומא שג ע ראי' ש
ביומא ויתובה קלל
כו ד מנחות ס"ד
מיקרא ודבא ר שם
ביצא דנפשטה ר פן
פרש טרין בפרק די
לשבת מיקרא דרב
המנוא דבך שאין בו
סנה וכו' בשבת
קכ"ט

וי"ן: יג כל הנרין לחלל שבת בדרך שיש בו סכנה הרי זה משבח, אפלו אם (ו) מתקן עמו דבך אחר, כגון שפרש מצודה להעלות תינוק שנפל לנהר וצד עמו דגים, (לח) וכן כל פיוצא בזה: יד יהנה חולה שיש בו סכנה צריך פשו, (י) (לט) שוחטים לו, ואין אומרים נאכלנו נבלה. אכל אם הנה החולה צריך לאכלה והנבלה מונקת מזד והשחיטה מתאחרת לו, מאכלילין אותו הנבלה: טו האמדהו (פרוש, התבוננו במחלתו ושצרו) הרופאים שצריך גרוגרת אחת, (מ) ורצו עשרה (מא) והביאו לו כל אחד אחד גרוגרת, כלם פטורים, *ויש להם שכר טוב מאת ה', אפלו הכריא בראשונה: טז האמדהו לשתי גרוגרות ולא מצאו אלא שתי גרוגרות בשני עקצין ושלש בעקץ אחד, כורתים העקץ (מג) שיש בו שלש. ואם היו שתיים בעקץ אחד ושלש בעקץ אחד, (מד) לא יכרתו אלא העקץ שיש בו שנים. הגה ואם הדבר בהול אין מדקדקין בכך, שלא יבאו לידי דחוי ועכו"ב (הגהות מרדכי פ' מפניו): יז 'חולה שנפל

באר היטב

מקנה תרומה ונאכלנו חלין בפני עצמו ותרומה בפני עצמה דקמעת באסור עדיף טפי; וגם למ"ד דמאכלילין אותו תרומה, אפאי הצריך לתת טעם דשבל חמור ותרומה חזקא לכהן, תפוק לה דאפלו דנימא דשבל ותרומה שוים מ"מ מוטב שפאכלנו תרומה משום דקא מועט באסור ממה שפאכלנו טבל דמפיש באסור דעל כל זית וזית חיב, וק"ל. ועמ"פ דתנשים מקורב באו ספר פרשת דרכים ונאיתי שם שהקשה פן, ע"ש פלפול הריך ודרוש נחמד ע"ז, ועין מה שפירש ע"ז היר"ד אהר"ן. וכתב הגמ"ר: אם צריכים לחפס לו זין ומלא ישאל ויחם האיניו-יהודי ומוטב שיתנסף היין משיתחלל שבת, ע"כ; וכי בדר"מ שפינון שאסורו מדבריהם מותר, וגם אסורו קל מאד, ע"כ; וגם בתשובתו מתיר רמ"א אפלו לחולה שאין בו סכנה תרומה סתם יינם, וע' ביר"ד סימן קכה ס"ו דאפשר בלא נסוף, וע' סימן שיח סי"ג, מ"א. וט"ז כתב דטוב יותר שישאל ויחם, כי אם יתנסף או על כל טהר וטהר ששוקה עושה אסור, כמו הטעם בנבלה, וכ"פ בה"ח, ע"ש:

באור הלכה

* ויש להם שכר טוב. עין משנה ברורה שכתבתי דמריי דכל אחד חשב שהוא קדים לחברו, ומריי בחלי בהול, דאם לא יכין מסתברא שאסור להרבות בגבוי, ומי עדיף זה מהא דמסקינן אי מרי בתרי עקצין או חלמא בתנדא עקץ, אלמא דהיקא דאינו בהול חשבינן בכל דבך להקל החלול. ונאיתי באלהי רבה סעיף א שהביא בשם תשובת הרמ"א, דאפלו שנים יכולים לעשות מלאכה אחת כמו בחלי; ונראה דמריי שעלידי שנים אפשר שתהא נגמרת המלאכה מהר, אבל

משנה ברורה

דלאו מנהג ותיקין הוא, דאף שיכול לעשות על-ידי אינו-יהודי, מפל מקום הישראל ונדו בדבר יותר⁴⁴, ולכן אם יש אפלו ספק הצלה ויש סכנה בברור, כל הנרין הרי זה משבח⁴⁵: יג (לח) וכן כל פיוצא בזה⁴⁶. כגון (טו) נפל תינוק לבור, עוקר חוליא ומעלהו אף-ע"פ שהוא מתקן בה מדרגה בשעת עקירתו. ונעול הדלת בפני התינוק, שובר הדלת ומוציאו אף-ע"פ שהוא מפצל אותם כמין עצים שראויים למלאכה, שנעשים כמין נזרים או קסמין להדלקה, אפלו הכי מותר השכיבה שפא יבצת התינוק וימות, וראי אמרינן שאפשר לרקשש להתינוק בגאוזים ומבחורין עד שביארו הפספת, ואפלו אם היה צריך להחוליא ולהנסיסו והקסמין גם-כן שרי, (י) כיון שאינו כמון לזה⁴⁷: יד (לט) שוחטים לו. הרבה טעמים נאמרו על זה: (יח) יש אומרים משום דשבת התרה אצל פקוח ביה⁴⁸, ולכן שוחטין לו בדרך ששוחטין ביום-טוב, ואפלו אסור דרבנן אין מאכלילין אותו במקום שפאשר לו לשחט, משעם זה. (טז) אכל הרבה ראשונים פתבו דשבת רק דחניה היא, (כ) אלא הטעם הוא דשמה יהנה קץ באכילת נבלה ולא יאכל וינסתפון⁴⁹. ובבית-יוסף הביא עוד טעם בשם הר"ן, דבנבלה עובר על כל בנות ממנה ונחמיר מאסור לאו דשבת⁵⁰, ועוד טעם עין שם. ולפי זה בודאי מוטב לעבור ולהושיט לו אסור דרבנן משנחלל שבת באסור סקילה. והנה אם החולה אומר שאין קץ באכילת נבלה ויש נבלה מזמן לפניו, אם מותר לשחט עבורו, עין באחרונים, ועל-פל-פינים לענין קטן, בודאי נראה דטוב יותר להאכילו בשר נבלה ולא ישחט אדם עבורו בשבת⁵¹. כתב בהגהות מרדכי: אם צריך להרתים זין עבור חולה, ומלא ישאל ויחם האיניו-יהודי, ומוטב שיתנסף היין משיתחלל שבת, והטעם עין בדרבי-משה שכתב, כיון שאסור סתם יינם אינו אלא מדרבנן, וגם אסורו קל ואין החולה קץ בו, לא דמי לנבלה, ולכן מוטב שיהם האיניו-יהודי אם הוא מזמן לפניו, שלא ישא על-ידי זה, וכנ"ל בסעיף יב בהג"ה; (כא) ותו, דקאמא לן ביריה-דעה סימן קכה סעיף י, דאינו-יהודי המוליק בלי פתוח וישאל משמרו שלא יתנסף שרי, אם-כן אפשר לחממו על-ידי אינו-יהודי בלי נסוף. (כב) ומפל מקום המקל בחולה שיש בו סכנה להחם בעצמו אין למחות בקיד⁵², ולש לו על מי לסמוך, עין בס"ט בסעיף-קטן ה: טו (מ) ורצו עשרה. שכל אחד חשב שהוא יקדיש⁵³. ועין בבאור הלכה: (מא) והביאו לו. מרשות-הרבים, או תלוש בשבת: (מב) אפלו הכריא בראשונה. פירוש, שהביאו לו (מא) בזה אחר זה, וכבר אכל ממה שהביאו להאשון והכריא, אפלו הכי כלם פטורים מתשאת⁵⁴, משום דכל אחד חשב שהוא קרוי, ולא לבד שפטורים, אלא יש להם גם שכר טוב עבור מתשבתם השוכר: טז (מג) שיש בו שלש. דבזה ממעט החלול, שאינו קוצר אלא פעם אחת: (מד) לא יכרתו אלא וכו'. דרבוי בשעורא⁵⁵ שלא לצורך אסור⁵⁶. ומכאן נראה פשוט

שער הציזון

(מ) גמרא, והובא במגן-אברהם, אף שפסם שבהגהות מרדכי משמע קצת דאין להקל בזה, והאליה רבה מאן בזה, עין שם: (יז) פרי-מגדים בשם הלח"ס משנה, עין שם, אולם בעקר דבך זה יש דעות בין הראשונים, כי הנה כחודשי נבי עקיבא אינו הביא בשם הר"ן להקל בזה, וכן בפני"ג בפרק כג מהלכות שבת גורס בסוגיא דיומא אף-ע"פ דמתפנן לצור פורי, וכן באידך פליה, וכן ברוקח סימן קט כתב אף-ע"פ שמתפנן למלאכה ולהציל הרי זה משבח. אכן ברי"ם וברא"ש הגרסא וואף-ע"פ דמתבר בשפיר, ואחר הר"ף נמשך גם הרמב"ם שלא הזכיר ואף-ע"פ שמכון לזה ונשמט זה מהלח"ס משנה. וכן ברבנן ויחם נתיב יב משמע גם-כן דלא מכון לזה אלא אלא שכל זה צריך לזה, וכן כתב במאירי סוף יומא שלא יכון לזה, אף לך לדעות מריי שאינו מרבה בפעולה שביד זה, כן נראה ברוי: (יח) הראש בשם הר"ם: (ט) הרמב"ם בפירוש שבת ותרש"א ובר"ן, והובא בבית-יוסף: (כ) הרא"ש: (כא) מגן אברהם, ולפי זה נסתלק מה שכתב מה בסוף סעיף-קטן ו, אף לפי מה שכתב בסוף סעיף-קטן ה צדיו יש להקל בזה: (כב) שלחן-עצמיי ש"ס: (כג) גמרא:

הַלְכוֹת שֶׁפֶת סִימָן שְׁבו

המשך מעמוד קסב

אחשיבה' על ידי סיכה לדעת הסוברים סיכה כשתיה, אולם כתב שלשם רפואה מותר למרוח משחה שמערב בה חמץ [אפילו לחולה שאין בו סכנה], שאין אומרים סיכה כשתיה כשהסיכה נעשית לשם רפואה, וכפי שכתב המחנה אפרים (חי' על הרמב"ם הל' מאכלות אסורות ד"ה עוד בדין).

(פסח פ"ד סי"א וארחות הלכה הע' 63) שגם הגרש"ז אויערבך השתמש בסבון הכשר לפסח]. וכן כתב הפרי חדש (יר"ד סי' ק"ז) שאף לדעת הסוברים שסיכה כשתיה, הסך באיסורי אכילה שנפסלו מאכילה, לא החשיב אותם, והחזו"א (דמאי סי' ד ס"ק יג) הסתפק בדין זה. ובשו"ת אגרות משה (אור"ח ח"ג סי' טב) משמע שיש דין

הַלְכוֹת שֶׁפֶת סִימָן שְׁבו שְׁבו

המשך מעמוד 324

שע"י השימוש בה יכול לבוא לידי עשיית חבורה, וכמעט שאי אפשר להמנע מכך, ועוד, שהרי הוא עלול לשבור בה נימין. וכן כתב בשו"ת אגרות משה (אור"ח ח"א סי' ק"ב). ובשו"ת שבת הלוי (ח"ה סי' מה) כתב להקל אם אינו טובל את המברשת במים, אלא יקח מים בפיו ויפלוט את רובם, וישתמש במעט המים שנשארו. מאידך בשו"ת אור לציון (ח"ב פל"ה תשובה ו) כתב שאין לחוש לסחיטה במברשת שיש לה ידית, רק שלא ילחץ עליה בחוזקה. ולענין ניקי בקבוקים על ידי מברשת העשויה מחומר סינטטי, ראה מה שכתבנו לעיל (סי' שכג ס"ק לט).

הובא בכף החיים ס"ק סג) שהמחכך בידו את בשרו יזהר לחכך בנחת ולא בחוזק. הוסיף, שכמו כן טוב להיזהר שלא לחצוץ את שיניו במחט, שמא יוציא דם.

[משנ"ב ס"ק יז]

דאם הָיָה לוֹ קְלִי הַמִּיָּחָד לְשֶׁבֶת שְׂרִי.

(9) ולצמצח שינים בשבת, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ג סי' מח ו-ג) שגם אם המברשת מיוחדת לשבת לא ישתמש בה במים, כיון שע"י כך יבא לידי סחיטה, וכן לא ימרח משחה, כיון שיש בזה איסור ממרח, ועוד,

הַלְכוֹת שֶׁפֶת סִימָן שְׁבו שְׁבו

המשך מעמוד קסג

ומי שחילל שבת משום פיקוח נפש, כתב לקמן (סי' שלד ס"ק עח) שאינו צריך כפרה על מעשיו, ומה שנהגו הנשים המדליקות את הנר בשבת בשביל יולדת, שמתענות לאחר מכן, הרי זה בכלל הוללות וסכלות. הוסיף הגרש"ז אויערבך (שולחן שלמה ס"ק ד אות ג), שכשם שאין מצטערים על מילה בשבת, כך אין להצטער על פיקוח נפש בשבת.

ומה שכתב המשנ"ב שם (ס"ק עו) שמי שכיבה דליקה בשבת משום שהיה בסכנה אינו צריך לעשות תשובה, כדי שלא ימנעו מלכבות, ומשמע שבלא טעם זה היה צריך לעשות תשובה, ביאר הגר"ש אלישיב (תורת היולדת פני"ט הע' א) שכיון שמחמת הבהלה שגרמה השריפה יתכן שחיללו שבת יותר מכדי הצורך, היה לו לעשות תשובה. והגר"ח קניבסקי (משנת פיקוח נפש תשובה כח) ביאר, שגם המכבה את הדליקה אינו צריך לעשות תשובה, דברי המשנ"ב אינם אלא טעם מדוע אין לעשות תשובה אפילו כשרוצה לעשות כן.

וכן לחלל שבת כדי לקבל ברכה מצדיק, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"י סי' לא אות טו) שלישראל ודאי שאסור לחלל את השבת בשביל כך, ואף על ידי נכרי אין להקל. וכן הורה הגרש"ז אויערבך (נשמת אברהם מהדור"ב ח"א סי' שא ס"ק טו) שצריך להימנע מלעשות כן [וראה מה שכתבנו לעיל (סי' שא ס"ק פח)].

[משנ"ב ס"ק ו]

וְלֹא יִצְטָרְכוּ לְשֶׁאֱלוֹ⁶¹ וכו', שְׁהוּא תְּסִידוֹת שֶׁל שְׁטוּת⁶².

(6) ואם יש שאלה שצריך המורה לעיין בדינה, יש שם אדם אחר הבקי בדבר יודע להשיב מיד, כתב לקמן (סי' תריח ס"ק כד) שאין חולקים בזה כבוד לרב.

(7) ולענין המחמיר על עצמו במקום סכנה, מבואר ברמב"ם (פ"ה מהל' יסודי התורה ה"ד) שהוא מתחייב בנפשו. וכעין זה כתב לקמן (סי' תריח ס"ק ה) לענין חולה שצריך לאכול ביום הכיפורים ורוצה להחמיר על עצמו שלא לאכול, שלעיו נאמר "אך את דמכם לנפשתיכם אדרש".

הַלְכוֹת שֶׁפֶת סִימָן שְׁבו שְׁבו

המשך מעמוד 328

(37) ומי שצריך לעשות מלאכה עבור חולה שיש בו סכנה, כגון להדליק עבורו נר, ויכול להימנע מעשיית המלאכה על ידי שיביא נר דולק, כתב הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' ז) שאם הנר הדולק שייך לו, ודאי שחייב הוא להביאו לחולה ולהימנע מהדלקת נר חדש, אולם אם הנר הדולק שייך לחבירו, ואין חבירו יודע שיש כאן חולה, אין הוא חייב להודיעו על כך, כיון שבכך יצער אותו, ומותר לו להדליק נר חדש עבור החולה. ואם יכול החולה להדליק את הנר

[משנ"ב ס"ק לד]

מִצְוָה לְכַתְּחֵלָה לְעִשׂוֹת חֵלּוֹל זֶה עַל יְדִיהֶם³⁶.

(36) ובטעם הדבר כתב הט"ז (סי' ה), שהוא כדי להורות הלכה למעשה לרבים.

[משנ"ב ס"ק לה]

לֹא שֶׁקְּי הַתְּרָא וְנִעֲשֶׂה בְּאֶסְרוֹ³⁷ וכו', נְּמִי מְתָאֲתְרִים מְעַט³⁸ כְּדִי לְעִשׂוֹת עַל-יְדֵי שְׁנוּי³⁹, דְּאִינוּ אֶלָּא אֶסְרֵי דְּרַבְּנָן⁴⁰.

הַלְבוֹת שֶׁפֶת סִימָן שֶׁבַח

המשך מעמוד הקודם

אלא מדרבנן, ודאי שעדיף לעשותה באופן זה כדי שלא יעשה האחד איסור דאורייתא. וראה מה שכתבנו לעיל (סי' שטו ס"ק כא).

[משנ"ב ס"ק לו]

והוא הדין על ידי קטנים⁽⁴¹⁾.

41) ומי שצריך לעשות מלאכה לצורך פיקוח נפש על ידי בנו הקטן, כתב בשו"ת שבט הלוי (חי' סי' לח אות א) שעדיף לעשותה על ידי בנו הפעוט שלא הגיע לחינוך, מאשר על ידי בנו הקטן שהגיע לחינוך, אף על פי שבשניהם יש חיוב של 'אתה ובנך'.

[ביה"ל ד"ה ואם]

דכין דבמקום שוים הם אָזְלִין כְּתֵר רַב חֻקָּה⁽⁴²⁾.

42) זה שלא כמו שכתב הרמ"א לקמן (סי' תריח ס"ב) לענין רופאים שנחלקו אם צריך החולה לאכול ביום הכיפורים, שכששויים הם במנין, יש לילך אחר הרופאים המקילים, אפילו אם אלו המחמירים בקיאים יותר. וכן במשנ"ב שם (ס"ק ח) פסק דלא כרמ"א.

וכל זה כששויים הרופאים במנינם, אך אם הרופאים המקילים מרובים מאלו המחמירים, כתב לקמן (שם) שיש לילך אחריהם להקל אפילו אם אינם חכמים ובקיאם כל כך.

[ביה"ל ד"ה ורופא]

כָּה אֵין סְבָרָא לְשִׁמְעָה לְחֻלְהָ לְחַלְלֵה שֶׁבֶת בְּחָנִים⁽⁴³⁾.

43) וכן לגבי חולה ורופא המסכימים ביניהם לגבי מיחוש החולה, ואינם נחלקים אלא בקביעת סוג המחלה, דעת הגר"ש אויערבך (שש"כ פ"ב הע' כה) שאף שהרופא עלול לטעות, מימ החולה עצמו אינו אלא בור בענין זה, ואין שומעים לו אף להקל.

בעצמו, כתב שם שאין חיוב להביא לו אפילו נר שלו, כדי למנוע מהחולה את ההלקת הנר, שהרי ההלקה זו מותרת לו.

מאידך, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ד פפ"ט ס"ק ד), שכיון שגם חבירו מצווה בלא תעמוד על דם רעך, יש לבקש ממנו את הנר הדולק ולתיתו לחולה, אפילו אם יגרום לו בכך צער או הצצת ממות.

38) ולענין ניתוח שצריכים לעשותו בשבת, אם יש לאחרו סמוך לצאת השבת כדי שעל ידי זה לא יצטרכו להרבות בחילולי שבת בדברים הנעשים לאחר הניתוח, דעת הגר"ש אויערבך (שולחן שלמה ס"ק ה) שאין לאחרו משום שיש להודרו לקיים הצלת נפשות, וכמו שכתב החתם סופר (שבת קו, א) לגבי מילה בשבת, שאין צריך לדחותה עד סמוך לשקיעה כדי שתהיה המציצה בבין השמשות, משום שוריון מקדימין למצוות.

39) וכן תינוק שלאחר מילתו נדע שאין כמון לשים עליו ועלול הוא להסתכן, כתב לקמן (סי' שלא ס"ק כד) שאף על פי שמותר להביא כמון דרך רשות הרבים ולשוחקו, מימ אם אפשר לעשות זאת בשינוי בלא שיגיע מכך נזק, צריך לשנות. וכתב בשעו"צ שם (ס"ק יח), שאף על פי שכן משמע בראשונים, מימ כיון שרעת הבי"ח שאין צריך לשנות, וכן צידד הגר"א, צ"ע איך לנהוג למעשה.

העושה מלאכה בשינוי בנוכחות אנשים אחרים, הורה הגר"ש אויערבך (שש"כ פ"ב הע' פו) שיאמר לכל הנוכחים שכאשר יש חשש שמה שתעבך הצלת החולה על ידי השינוי, מותר לעשות את המלאכה כדרכה.

40) וכן שכאפשר לעשות מלאכה זו ע"י שנים, הורה הגר"נ קרליץ (חוט שני שם ס"ק בג) שכיון שמלאכה הנעשית על ידי שנים אינה אסורה

הַלְבוֹת שֶׁפֶת סִימָן שֶׁבַח

המשך מעמוד קסח

118) ואף שכתב הרמ"א לעיל (סי"ז) שקטן דינו כחולה שאין בו סכנה שעושים לו את כל צרכיו בשינוי, כתב בשו"ת שבט הלוי (חי' סי' לו) שיתכן שמקובל היה בידי חז"ל שהוצאת הרעי אינה בכלל הצרכים שעושים לתינוק. וכעין זה כתב בשו"ת מנחת יצחק (חי' סי' קכד), שכיון שיכול התינוק להוציא את הרעי בעצמו, והגדול אינו אלא מסייע לו, אין הוצאת הרעי בכלל צרכי התינוק. אכן, אם התינוק בוכה ומצטער מפני שאינו יכול להוציא את הרעי בעצמו, כתב (שם) שמותר לדחוק את כרסו, שהרי זה בכלל הצרכים שעושים לו.

כאן, ששם ניכר הדבר שהוא מתקן, מה שאין כן בפלטה ליישור שיניים, שהתינוק אינו ניכר אלא נעשה מאליו. ודעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ד פפ"ט ס"ק ב) שאף על פי שאין בכך משום גזירת סממנים, מימ יתכן שיש בדבר משום 'עובדין דחול', אמנם במקרה שמצטער כעת, מותר לעשותו כן.

[משנ"ב ס"ק קלא]

שָׁמָא יְבֹא לְהַשְׁקוֹת לֹו סְמָנִים הַמְשַׁלְשְׁלִים⁽⁴⁴⁾.

הַלְבוֹת שֶׁפֶת סִימָן שֶׁבַח

המשך מעמוד 338

הציווי של יחי בהם.

12) מדין זה הוכיח הגר"ש אלישיב (נשמת אברהם מהדור"ב יו"ד סי' שלט ס"ק ב), שגם מי שנמצא במצב של מוות מוחי, חובה להשתדל בכל דרך להאריך את חייו. אכן, דעת הגר"ש אויערבך (שם עמ' תנו) שאין ראיה מכך, משום שיתכן שכאן מדובר באופן שחלק מהמוח עדיין מתפקד.

דבר, בפרט באופן שאין אפילו סיכוי מועט שיחיה בדרך הטבע, אלא רק בדרך נס.

ובחולה שמצבו מסוכן מאוד, וכבר הפסיק לנשום, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"ד פ"צ ס"ק ה) שיש חיוב להצילו אפילו באופן שיאריכו את חייו רק ברגע אחד, כיון שגם הארכת חיים של רגע אחד היא בכלל